УДК 009:639.1(477)«18-19»

Проців О.Р.
аспірант кафедри управління
проектами ЛРІДУ НАДУ
при Президентові України

Проців Б. О.
студентка ІІІ курсу ПНУ ім. В. Стефаника,
факультет політології

УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКІ ВЗАЄМИНИ У ГАЛУЗІ МИСЛИВСТВА ГАЛИЧИНИ КІНЦЯ ХІХ–ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Анотація

У даній праці висвітлено характерні національні конфлікти у сфері мисливства на території Східної Галичини кінця ХІХ- поч. ХХ ст. Розглядаються політико-правові рішення Галицького сейму стосовно організації мисливства щодо надання права полювання, відшкодування збитків, дозволів на зброю. Розглянуто гуманітарні аспекти діяльності українських громадських мисливських організацій. Досліджено українсько-польські міжконфесійні конфлікти при організації полювання.

Ключові слова : національні взаємини, полювання, Галичина, релігійні конфлікти, мисливство.

Protsiv O. R., Protsiv B. O. Ukrainian-Polish Relations in the sphere of hunting in Galicia in the late 19th/early 20th century.

The given research highlights typical national conflicts in the sphere of hunting in Eastern Galicia in the late 19th /early 20thcentury. The political and legal resolutions of the Seym of Galicia on granting the right to hunt, compensation for damage and permission to carry weapon are analyzed. The humanitarian aspects of public hunting organizations are investigated. The research also deals with Ukrainian Polish interconfessional conflicts concerning the organization of hunting

Keywords: national relations, hunting, Galicia, religious conflicts, hunting

Галузь мисливства, як і будь-яка галузь суспільного виробництва та відпочинку, у своїй природі має соціальні, економічні, політичні та гуманітарні конфлікти. Однією із суперечностей у гуманітарній сфері були і міжнаціональні відносини у Галичині. Особливістю національних протиріч у мисливстві було те, що українське населення Східної Галичини, яке складало 95%, переважно проживало по селах[18, с.57], і лише невелика частина населення польської національності, яка переважно проживала по містах, займалась полюванням. Лобіюючи власні інтереси, кожна із сторін намагалась у цій ситуації виборoти якнайкорисніші для себе умови. Так, селяни-українці намагались отримати хоча б якісь кошти від права здачі в оренду права полювання на власній земельній ділянці або мати можливість самим самостійно на ній полювати. Інша сторона конфлікту полягала в отриманні відповідного відшкодування за завдані мисливськими тваринами збитки сільськогосподарським культурам або й мисливцями під час полювання. Можна погодитись з М. Вітенком, який вважає, що у ті часи у галузі мисливства антагонізм відбувався по лінії "панський маєток – сільська громада" (фактично "польський поміщик – українські селяни") [1, с.128-138].

Крім того, вирішення конфлікту про надання права полювання українському населенню набирало політичного протистояння, і до його вирішення у законодавчій площині на рівні Галицького сейму взялись українські депутати. Зокрема, при розгляді чергового «Ловецького закону» восени 1907 року у Галицькому сеймі Євген Олесницький (1860-1917), член Народницької партії, доктор права, депутат від сільських гмін Стрийського повіту [15, с.68] обстоював інтереси селян. Він заявляв, що кожен селянин на своїй землі має право полювати і розпоряджатись добутою дичиною, в той час як інша сторона наполягала, щоб селянин годував дичину, а пан стріляв та споживав [5, с. 455-456].

Практично аналогічну позицію займав й інший український депутат Михайло Король доктор права, адвокат, депутат сільських гмін Жовківського повіту[15, с. 45], в подальшому комісар ЗУНР у Жовкві. У своєму виступі на Галицькому

сеймі він вказував на ту обставину, що більшість населення –українці не бере участі у вирішенні питання надання права полювання, оскільки відповідно до чинного на той час законодавства це питання належить до виключної компетенції державної влади, яку представляють особи польської національності: «… це робиться через те, що повітове керівництво складається лише із Ваших (польських – прим. О.П.) представників, де українці переваг не мають і Бог знає, чи коли будемо мати.» [17, с.1986]. Щоб згладити протиріччя, він запропонував передати ці функції громадам, керівництво якими на Східній Галичині у переважній більшості здійснювали особи української національності.

Не стояв осторонь захисту інтересів українських селян й Іван Франко, який особисто вносив пропозиції до Ловецького закону на користь «хлопів» [10].

Національне напруження у сфері надання права полювання залишалось і у Другій Речі Посполитій. У промовистій статті «Кабани та політика» відзначалось, що українські радикальні партії у східній Малопольщі проводять агітацію серед селян, щоб ті вимагали від місцевої влади масових дозволів на право володіння зброєю для відстрілу кабанів на своїй території. Ця агітація дала свої плоди, і декілька гмін Дрогобицького повіту звернулись до Станіславівського воєводи з вимогою, щоб селянам видавали дозволи на зброю, але Станіславівський воєвода у видачі відмовив[20, с.697].

Ще один з національних конфліктів у площині мисливства полягав у тому, що мисливські тварини у процесі своєї життєдіяльності завдають збитки сільськогосподарським угіддям. З розвитком демократичних процесів у Галичині кінця XIXст. українське селянство все наполегливіше впливає на власників мисливських господарств щодо захисту своїх прав на відшкодування збитків[8]. Тож вирішальну роль при формуванні вимог законодавства відігравали дві сторони, які лобіювали власні інтереси, а саме: власники (орендарі) мисливських угідь – переважно польської та єврейської національності, які намагаються чим більше розвести дичини, та власники

земельних ділянок і виробники сільськогосподарської продукції – українці, які відстоювали своє право на найкорисніші для них умови компенсації за завдані мисливськими тваринами збитки.

З ходом розвитку суспільства та демократичних процесів селяни намагались виборювати для себе більше прав щодо відшкодування збитків. Серед методів відстоювання своїх прав були мітинги, віча, подання звернень (петицій), вибори депутатів в органи представницької гілки влади, які відстоювали інтереси певної суспільної страти.

Так, серед багатьох мітингів селян, які проводились у Галичині, особливим став мітинг у 1884 році у місті Долина (Івано-Франківська область), на якому серед іншого селяни заявили про своє незадоволення тим, що дичина завдає збитки їхнім сільськогосподарським угіддям. Більше того, хижаки нападали на свійських тварин, а селяни нічого не могли протидіяти. На вічі була прийнята по цьому питанню резолюція і передана депутату Галицького сейму у 1883-1895 р.р. Юліану Романчуку, співзасновнику Національно-демократичної партії, головою якої він залишався до 1907 року. У своєму виступі у Галицькому сеймі на захист селян Юліан Романчук наголосив, що головною причиною такої ситуації є невиконання мисливського закону у повній мірі та більш прихильне ставленням влади до мисливців ніж до селян. Він запропонував надавати право полювання кожному селянину на своїй землі, щоб зменшити випадки пошкоджень сільськогосподарських культур. Проте, категоричний спротив у членів комісії викликала вимога – видати селянам зброю. Причиною такого рішення став соціальний конфлікт: багаті бачили лише низьку мораль бідноти, і як іронічно відзначалось у висновку комісії, «видача селянинові дозволів на вогнепальну зброю може легко спричинити до зловживань, і в цьому винна мисливська жилка, яка при характерному для селян загальному лінивстві у випадку вільного отримання дозволів перетворює селянина на браконьєра. Таких прикладів у Галичині – багато, коли добрий господар, отримуючи дозвіл на зброю, занедбував своє господарство і закінчував своє життя у п’янстві та бідності» [21, с.366].

В результаті відстоювання національних та соціальних інтересів у 1897 році приймається новий мисливський закон, в якому вже був передбачений механізм відшкодування збитків[14, с.32-38]. І хоча у 1897 році Мисливським законом визначалась можливість відшкодування збитків, але селяни були незадоволені процедурою (механізмом) їх відшкодування. На засіданні Галицького сейму 19 жовтня 1903 року український депутат Антін Могильницький озвучив незадоволення селян тим, що у Галичині справи відшкодування вирішує державна повітова влада, тоді як у Чехії та Буковині ці питанні вирішують спеціально визначені таксатори. А у Нижній Австрії, де встановлені інші механізми, власники мисливських ревірів у таких випадках сплачують по 3-4 тис. золотих[16, с.2009]. Він також відзначав, що у Галичині дуже багато селян навіть не звертаються до органів державної влади, бо наперед знають, що їх питання позитивно не вирішиться.

Навіть через 10 років це питання не було вирішено. Так, 28 вересня 1907 року у виступі на засіданні Галицького сейму депутат Євген Олесницький визнав, що справа про відшкодування збитків є найбільш болючою для селян, а їх звернення становлять багату епістолярну спадщину, написану не пером, а кров'ю селян. На своє підтвердження він зачитав петицію (звернення) селян села Коростів Стрийського повіту: «Доводимо до Вашого відома, що тутейші мешканці такої шкоди зазнають від диків, що вже дальше не годен витримати. А також через оленів, котрі влітку випасають траву і збіжжє, по наших городах - конюшину і капусту, ходять по полях стадами, витоптують. А коли решта, що ся лишит з трави зложить газда в стіжок, то і до того стіжка прийдуть олені і з'їдять. Ти, хлопе, не упоминайся, бо як прийде селянин до пана лісничого і упімнеться за свою шкоду, то лісничий каже єму: «а чи ти пізнав, що то мої олені? Чи вони мали нашу печатку на чолі?» [17, с.1920-1921]. Вказував депутат і на те, що в загальному селянам цього села було нанесено на протязі року збитків більш як 3000 крон, але до старости навіть ніхто не звертався, надія на відшкодування була втрачена[15, с.2063-2065].

Іншим депутатом, який відстоював національні інтереси, був селянин-депутат від сільських гмін Станіславівського повіту – Йосиф Гурик[17, с.17]. На засіданні Галицького сейму у 1903 році він обурювався, що не знає жодної держави, де закон так ображає селянство як у Галичині. Доказом цього є галицький Мисливський закон. Голос селянства у ньому не був почутий. Селянин змушені оберігати свою землю від дичини з початку весни до осені. Теперішній мисливський закон відсилає селянина щодо відшкодування збитків, завданих дичиною до старости, а староста – до комісії для оцінки шкоди. Після того власник полювання домовляється з покривдженим і виплачує йому якесь відшкодування за завдані збитки. Якщо покривдженому не вдасться довести, що йому завдали збитки, то він повинен ще заплати кошти за роботу комісії. Більше того, Й. Гурик взагалі намагався заборонити мисливство, так як на його думку, воно більше завдавало шкоди, ніж приносило користі. На підтвердження своєї думку він вказував, що за оренду права полювання в рік у Галичині власники земельних ділянок отримують 24 тис. крон орендної плати, тоді як збитки, завдані мисливськими тваринами, становлять 240 тис. крон. Біль та обурення звучало у його виступі – «Мої панове, для чого ми повинні віддавати наші ґрунти для забави панів, для старост, багатіїв, для писаря або ще не знати кого, які на наших землях організовують оргії» [16, с. 2099-2100].

Загострення національної політики за диктатора Польщі Й. Пілсудського (1867-1935) призвело до організації товариств на національному грунті. Члени громадських спілок змушені були займати лояльну позицію щодо тодішньої влади. Переважна більшість членів українських кооперативів, спілок були членами УНДО, яка займала угодницьку позицію стосовно польської влади. Для свого економічного розвитку вони потребували політичної стабільності. Також політична лояльність до чинної влади завжди давала свої дивіденди, навіть у галузі мисливства[4, с.188]. Дослідники історії Галичини відзначали, що у цей період відбувався все глибший процес поділу за національною ознакою, що стало поштовхом для створення професійних товариств на національному підґрунті. Так, у Станіславові у 1925 році

засновується українське товариство мисливців «Ватра», хоча до цього часу українські мисливці входили у польське мисливське товариство «Губерт»[9, с.297-303].

Однак, навіть організувавши власне мисливське товариство «Ватра», мисливці були підпорядковані не лише законам та уряду держави, але й напівурядовому Малопольському мисливському товариству, яке вирішувало питання про реєстрацію статуту товариства[2, арк.56]. Однією із умов для реєстрації товариства була вимога старости Станіславівського повіту про внесення до статуту положення, що товариство політичної діяльності не проявлятиме і перебуватиме під політичними впливами УНДО[2, арк.50].

Аналогічне українське товариств «Тур» було організоване у Львові за адресою вул. Домініканська, 11. Воно сприяло виданню самостійного додатку «Ловецтво» до українського журналу «Новий час», перший номер якого вийшов 27 березня 1937 року, чим було започатковано українську мисливську періодику. Світ побачило 12 номерів цієї, як вказано в маркуванні, «сторінки ловецького спорту», що надходила до зацікавленого читача впродовж 1937-1939 рр. Пагінація сторінок була спільна з «Новим часом».

Перша «Сторінка Ловецького Спорту» була створена «назустріч побажанням гурту українських мисливих». Чітко сформульована мета видання охоплювала п'ять засадничих «щоб»: «...шляхотний мисливський спорт спопуляризувати між тими, хто має «жилку» й також матеріальну спроможність»; «загал громадянства ознайомити із цею прецікавою й гарною ділянкою модерної господарки»; «підтримати тодішні ловецькі інституції – станіславську «Ватру» і львівський «Тур»; надати українським мисливцям «окремий куток для обговорення їхніх «фахових справ», а також – «змогу, у власному живлі й кольориті, час від часу – «спробувати пера й чорнила, щой в йому за сила»[3, с.190].

Більшість матеріалів додатку присвячені пропагуванню, розвитку, організації, проблемам та координації українського мисливського руху. На прикладі висвітлення самостійної та спільної діяльності та акцій двох головних

галицьких ловецьких інституцій українців – станіславської «Ватри» та львівського «Туру». В цьому контексті варто відзначити наступні публікації турівців: «На теренах Тура», «Ловецьке т-во „Ватра» В. Гірняка, «Тур у Ватри» Я. Сопляка [3, с.192]. Чи не кожен номер «Ловецтва» був прикрашений принагідними ілюстраціями та рубрикований сегментами «Переписка редакції» або «Листування редакції».

Серед відомих мисливців був український поет Роман Купчинський, який був членом Львівського мисливського товариства «Тур». Не обійшов він своєю увагою мисливську тематику. Найбільш відомою є його збірка «Мисливські оповідання», що складається з 9 оповідань. Свій національний патріотизм письменник виявляє в оповіданні «Як з книжки»: з великою гордістю, щиро висловлює почуття радості персонаж оповіді – власник маєтку під Львовом, українець Вадицький, заявляючи, що «колись мисливських товариств не було, пізніш були, але не наші. Слава вам, панове, за те, що зібрали гурт мисливців, оснували товариство, дали тому товариству назву, правно його оформили і плекаєте в ньому українські мисливські традиції. Нехай в українських логовищах полюють українці! А українське товариство «Тур» нехай живе і процвітає!» [6, с.291].

Відгомін захоплення українськими мисливцями виражається у його чисельних фейлетонах у газеті «Діло» під псевдонімом Галактіон Чіпка. Відомо, що Роман Купчинський був завзятим мисливцем, і в своїх оповіданнях він описує мисливську культуру. Також у своїх мисливських піснях закликає мисливців до благородного полювання, дотримування мисливських традицій та гарного спілкування між мисливцями [6, с.289].

Мисливство виробило також свою субкультуру, яка послуговується окремою лексикою. Зокрема, проблеми мисливської термінології існували у польській мові, яка була дуже засмічена німецькими словами [13, с.20]. Тож польські мисливські товариства вживали певних заходів [19, с.40-41]. Існували проблеми й з українською мисливською термінологією на території Галичини [7, с.351-357]. Так, у додатку до «Нового часу» від 15 квітня 1937 року у

дописах читачів пропонувалось: «пильну увагу присвятити українській ловецькій термінології» та «вести ловецький словник». Проте редакція сама не могла взялась за цю справу хоча б тому, що в різних околицях краю існували різні визначення. Часопис звернувся до читачів, щоб якнайбільше мисливців та прихильників ловецького спорту допомогли йому у цьому. Кожен бажаючий міг написати відомі йому ловецькі визначення й надіслати їх за адресою Львівського українського мисливського товариства «Тур» для редакції додатку «Ловецтво» [11].

За національною ознакою українці також зазнавали ущемлення при виконанні права полювання. Зокрема, стаття 41 Мисливського закону від 1897 року забороняла право полювання у великі релігійні свята[14, с.27]. Конфлікт полягав в тому, що святкування релігійних свят за Григоріанським календарем у римо-католиків, які в основному були польської національності, та за Юліанським календарем у греко-католиків та православних українців не співпадали. Хоча закон забороняв полювати у свята, але правозастосування на практиці відбувалось таким чином, що брались до уваги лише свята за Григоріанським календарем та римо-католицького обряду[12].

Узагальнюючи викладене, слід відзначити, що національне протистояння, яке мало місце у Галичині за час правління Австро-Угорської монархії та Другої Речі Посполитої, відбувалось і у сфері мисливства. Зволікання вирішення даних конфліктів як за часів правління Цислейтанії, так і Другої Речі Посполитої на території Галичини створювало міжнаціональну напругу і призводило до міжетнічних протистоянь у гуманітарній сфері.

1. Вітенко М. Боротьба за сервітутні права в контексті польсько-українських взаємин у Галичині (кін. XIX – поч. XX ст.) // М.Д. Вітенко Вісн. Прикрпат.ун-ту. Сер. Історія. – 2005. – Вип.9. – С.128-138.

2. (ДАІФО) Державний Архів Івано-Франківської області ф.2. оп. 3. спр. 376. арк. 56. , арк. 50.

3. Ковпак В. Особливості спортивної політики редакції часопису «Новий час» (1923-1939)// Вісник Львівського університету. вип. 31. – 2007. – С.184-193.

4. Когутяк М. Галичина: сторінки історії. Нарис суспільно-політичного руху (XIX ст.- 1939 р.). – Івано-Франківськ, 1993. – с. 188.

5. Левицький К. Історія політичної думки галицьких українців 1848-1914 на підставі споминів. – Львів: друкарня ОО Василіян, 1926. – с.455-456.

6. Мельник М. Мисливські оповідання Романа Купчинського // Вісник Львівського університету. вип.35. – 2004. – С. 289-291.

7. Проців Г.Ф., Проців О.Р. Особливості розвитку Польської мисливської термінології у Галичині XIX – початку XX століття // Науковий вісник НЛТУ: збірник науково-технічних праць. Вип. 20.15. – Львів, 2010. – с.351-357.

8. Проців О.Р. Еволюція мисливсько-господарського законодавства в Галичині щодо регулювання відшкодувань за спричинені мисливськими тваринами збитки (кінець XIX – початок XX століття)//Державне управління та місцеве самоврядування: зб. наук. пр. Вип. 2(5). – Дніпропетровськ, 2010. // електронний ресурс http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dums/2010_2/10pormtz.pdf

9. Проців О.Р. Станіславівське мисливське товариство «Ватра» 1925-1939 // Науковий вісник НЛТУ: збірник науково-технічних праць. Вип. 20.9. – Львів, 2010. – с.297-303.

10. Саветчук Н.М. Філософсько - правові погляди І.Франка // електронний ресурс www.nbuv.gov.ua/Portal/Soc_Gum/apvchzu/.../savetchuk.pdf -

11. Треба ловецького словника//Новий час. – 15 квітня 1937 року «Ловецтво» Сторінка ловецького спорту

12. Kobylanski J. W. Czy należy polować w niedzielę?/ J. W. Kobylanski // Sprawy łowieckie. – 1936. – № 157.

13. Kobylański J.W. Język łowiecki chlubą myśliwych, a skarbem narodu. – Warszawa: zakład drukarski Wyszyński i s-ka, 1935. – S. 20.

14. Nowa ustawa łowiecka dla Galicyi i W. Ks. Krakowskiego. – Kraków: Wisła, 1898. – 49 s.
15. Posiedzenie 1-36 // Stenograficzne sprawozdania z pierwszej sesyi dziewiątego peryodu Sejmu krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskie z roku 1908 od 15.wrzesnia do 5 listopada 1908. - Lwów, 1908. – 2308 s.
16. Posiedzenie 17-49 // Stenograficzne sprawozdania z pierwszej sesyi ósmego peryodu Sejmu krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskie z roku 1902/3 od 29. grudnia 1902 do 3 listopada 1903. - Lwów, 1903. – 3072 s.
17. Posiedzenie 24-39 // Stenograficzne sprawozdania z trzeciej sesyi ósmego peryodu Sejmu krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskie z roku 1907 od 16.wrzesnia do 12. października 1907. - Lwów, 1907. – 2721 s.
18. Szczepanowski S.Nędza Galicji w cyfrach. Program energicznego rozwoju gospodarstwa krajowego. – Lwów: Drukiem Pillera i spółki, 1888. – S.57.
19. W sprawie oczyszczenia języka łowieckiego // Łowiec – 1910. – №4. – S.40-41.
20. Wiadomości krajowe//Łowiec Polski – 1928. – № 41. – S.697.
21. Z Sejmu//Sylwan. – 1884. – № 10. – S.366.

Проців О. Р. Проців Б.О. Українсько-Польські взаємини у галузі мисливства Галичини кінця XIX – початку XX століття / Олег Проців // Етнонаціональна політика в теорії та практиці українського націоналізму: історія і сьогодення. Матеріали Vвсеукраїнської наукової конференції з міжнародною участю. Івано-Франківськ, 14-15 червня 2013р./ Наук. Ред.. О.М. Сич. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2013. – С. 342-350